

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
مدرسه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) خوراسگان
شهرستان اصفهان

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)
عنوان
بررسی و تحلیل جنگ های پیامبر اکرم (ص) در صدر اسلام
(عوامل و زمینه ها)

استاد راهنما
سرکار خانم احمدی
استاد داور
محمدرضا کاظمی جروکانی
پژوهشگر
مریم بشیری

پاییز ۹۲

تحمیدیه

سپاس و تشکر فراوان خداوند یکتای بی‌شریک را سزااست که هیچ کس را یارای شکر نعمت
های او را نداشته و هیچ بنده‌ای را چاره‌ای جز عجز و ثنا نیست .
ای پاک‌ترین و مهربان‌ترین تنها تو را می‌پرستم و جز تو احدی را قابل ستایش و پرستش
نمی‌دانم به تو امیدوارم و جز تو پناه و ملجأیی ندارم.

تقدیم به

(لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ لِّمَنِ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا)

تقدیم به ساحت مقدس پیامبر عظیم الشان اسلام حضرت محمد (ص) که پیروی از او به هدایت

جامعه‌ی بشری می‌انجامد و برترین الگوست تا همیشگی تاریخ.

اگر چه امروز دشمنان اسلام به ساحت مقدسش اهانت نموده و با انکار مقام عصمت و

نورانیت او دل‌های تاریک و افکار پلید و شوم خود را بیش از پیش در مقابل چشمان جهانیان به

منصه‌ی ظهور گذاشته اند لکن ما مسلمانان در حمایت از او تا آخرین نفس ایستاده‌ایم و قلم وجود

را به قطره قطره خونمان آغشته کرده، بر لوح هستی خواهیم نوشت.

(نام زیبای محمد تا ابد بر پیشانی تاریخ خواهد ماند)

تقدیر و تشکر

(الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ)

« سپاس خداوند بلند مرتبه را که در امر نگارش این تحقیق لطف و عنایت بی‌شائبه‌اش یاریگر

من بوده است.»

نهایت تشکر و قدردانی را دارم، از مؤسس محترم حوزه حضرت آیت الله مقتدایی، مدیریت

محترم و مسئولین محترم حوزه، به ویژه معاونت پژوهش و استاد راهنما و سایر عزیزانی که

اینجانب را در تهیه و تنظیم این تحقیق یاری نمودند.

همچنین مراتب تقدیر و سپاس‌گذاری ویژه‌ی خود را تقدیم می‌کنم به محضر مبارک خانواده‌ام

به خصوص مادر ارجمند و مهربانم که همواره به علم آموزی و دانش‌آموزی در مکتب اهل بیت

(علیه السلام) عشق ورزیده و تشویق و حمایت‌های همه‌جانبه‌اش نقش مؤثری در موفقیت‌هایم

داشته و فرشته صفت، در سخت‌ترین لحظات این مسیر به کمک شتافته است. «خداوند حافظ و

نگهدارش باشد!»

چکیده

همان‌گونه که از تاریخ زندگانی پیامبر(صلی الله علیه وآله) مشخص است آن حضرت با هدف کشورگشایی نمی‌جنگیدند بلکه بعد از نزول آیات جهاد عوامل مختلفی زمینه‌ی سریه‌ها و غزوات آن حضرت را فراهم کرده است، که از جمله این عوامل، عامل اقتصادی است مانند غزوه بدر که مهم‌ترین عامل شعله‌ور شدن آتش این جنگ، عامل اقتصادی بوده است و یا عامل دفاعی مانند غزوه‌ی احد که مسلمانان برای دفاع از حریم مدینه و جان و مال خود، مجبور به جنگ با دشمنان شده‌اند. در بسیاری از موارد که جنگی درمی‌گرفته است برای از بین بردن شرک و مشرکان بوده و یا به خاطر این بوده که دشمن معاهده خود را نقض می‌کرده است مانند فتح مکه و غزوه‌ی احزاب همچنین عامل برخی از این غزوات فرونشاندن آتش توطئه و فتنه و در نطفه خفه کردن توطئه‌ها و فتنه‌های دشمنان داخلی و خارجی بوده است، مانند غزوه خیبر و ذات السلاسل و علاوه بر عواملی که ذکر شد، عوامل بسیار دیگری بوده که قبل و بعد از فتح مکه موجب شعله‌ور شدن آتش جنگ بین مسلمانان و دشمنان گردیده اما مهم‌ترین و اصلی‌ترین هدف آن حضرت از جنگ؛ هدایت، راهنمایی و تبلیغ بوده است نه قدرت طلبی، که برخی از دشمنان به ساحت مقدس آن حضرت نسبت داده‌اند.

کلید واژه: هدایت، دفاع، جهاد، غزوه، سریه، اقتصادی، دفاعی، تبلیغ.

در واقع هدف پیامبر (صلی الله و آله) از این لشکر کشی آن بود که قریش بدانند خط بازرگانی آنها در دسترس نیروهای اسلام قرار دارد و اگر آنها از نشر و تبلیغ اسلام و آزادی مسلمانان جلوگیری کنند ، شریان حیات اقتصادی آنان به وسیله ی نیروهای اسلام قطع خواهد شد.^۱

هدف مهم دیگر پیامبر اسلام از این لشکرکشی ، برخورد با قریش و ضربه زدن به قدرت و شوکت پوشالی آنها بود نه محاصره و ضبط اموال کاروان ، اگر چه که آن هم می توانست هدف آنها را تامین کند^۲ . بلکه این مطلب مدلول آیه شریفه است که خداوند می فرماید:^۳

«وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَه تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»

« و هنگامی که خدا یکی از دو دسته را به شما وعده داد و شما دوست داشتید دسته ای را که قدرت نداشت نصیبتان شود ولی خدا اراده کرده است که با کلمات خویش حق را استقرار دهد و بنیان کافران را قطع کند»

شکست جنگ بدر با تلفات سنگین ، به مخاطره افتادن راه بازرگانی مردم مکه از طریق مدینه و عراق و جلوگیری از گریه کردن قریش بر کشته هایشان به دستور « ابوسفیان » و تحرکات یک

۱- مهدی پیشوایی ، سیره پیشوایان ، چاپ دوم ، قم ، انتشارات امام صادق (ص) ، ۱۳۷۴ ، ص ۴۳ .

۲- سید هاشم ، رسوی محلاتی ، درس هایی از تاریخ تحلیلی اسلام ، ج ۲ ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ، ۱۳۸۳ ، ص ۷۳۴ .

۳ - سوره انفال (۸) ، آیه ۷ .

یهودی آتشافروز به نام «کعب اشرف» از جمله عواملی بودند که مشرکین مکه را با یک سپاه نیرومند برای گرفتن انتقام راهی مدینه نمود .

پس از غزوات بدر و احد و هجوم اعراب به مدینه قوی‌ترین و آخرین حمله‌ی یهود و مشرکین علیه مسلمانان است . با پایان این جنگ لشکر اسلام به دستور پیامبر (صلی الله و آله) به سوی قلعه‌های بنی قریظه که در جنگ خندق پیمان شکنی آنان کرده بودند حرکت کرد ، و پس از بیست و پنج روز محاصره سرانجام آنها را وادار به تسلیم نمود .

بنی قریظه موافقت کردند «سعد ابن معاذ» یکی از رؤسای انصار درباره آنها داوری کند . سعد نیز حکم به کشتن مردان جنگی و تقسیم اموال و اسارت زنان آنان داد. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: حکم سعد همان حکمی است که خداوند درباره‌ی این افراد صادر فرموده است .

در سال ششم هجرت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در «حدیبیه» پیمان صلحی با مشرکین مکه امضاء نمود و در سال هفتم هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خیبر که آخرین مرکز یهودیان جزیره العرب بود و ساکنانش فعالانه بر علیه مسلمانان مشغول توطئه بودند، حمله کرد.

مسلمانان قلعه‌های خیبر را محاصره کرده و پس از مدتی یهود را مجبور به تسلیم نمودند و قرار بر این شد که آنان در خیبر بمانند و سالانه نصف محصول خرما را به عنوان جزیه به مسلمانان بپردازند و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به این گونه به مسئله‌ی یهود و جنگ افروزی‌ها و

پیمان شکنی‌ها خاتمه داد و با پیمان صلحی که با مشرکان مکه بست جلوی فتنه‌گری و جنگ‌افروزی‌های آنان را نیز گرفت.

قبل از صلح حدیبیه نبردها و هجوم‌های قریش و دیگر مشرکین و تحریکات داخلی و خارجی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرصت نمی‌داد که به تبلیغ و گسترش اسلام در میان قبایل و نقاط خارج از عربستان بپردازد، اما پس از این پیمان زمینه فعالیت در نقاط دیگر فراهم گردید و مسلمانان توانستند با فکر آزاد و خیال آسوده به تبلیغ اسلام بپردازند. اثرات این پیمان پس از دو سال روشن شد. زیرا در صلح حدیبیه ۱۴۰۰ نفر همراه پیامبر بودند ولی دو سال بعد در سال هشتم هجرت که پیامبر برای فتح مکه حرکت نمودند، ده هزار نفر همراه آن حضرت به راه افتادند^۱.

دلیل حرکت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سوی مکه آن بود که مشرکین قریش در صلح حدیبیه، پیمان بسته بودند که به مسلمانان و هم پیمانان آنها تجاوز و حمله نکنند. ولی آنان پیمان خود را شکستند و یکی از قبائل هم پیمان مسلمانان حمله کردند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پاسخ تجاوز آنان بدون خبر با لشکری بالغ ده هزار نفر به طور غافلگیرانه به سوی مکه حرکت نمود و به این ترتیب پایگاه اصلی مشرکین به دست مسلمانان افتاد.

پس از فتح مکه در سال‌های هشتم و نهم هجری نیز پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) لشکرکشی‌هایی را به خاطر عوامل گوناگونی به مناطق مختلفی فرستادند. همانگونه که از شواهد

^۱ - جعفر، سبحانی، فروغ ابدیت، ج ۲، چاپ پانزدهم، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی ۱۳۷۷، ص ۵۹۸.

تاریخی برمی آید ، عامل مهمی که بلافاصله بعد از فتح مکه زمینه ساز لشکرکشی پیامبر (صلی الله علیه وآله) به سمت دشمنان شد ، جلوگیری از تجاوز دشمنان بود^۱ و عاملی که در سال نهم هجری زمینه ساز جنگ با دشمنان اسلام شد سرکوبی گروهی بود که مانع پیشرفت آیین اسلام بودند ، و قصد حمله ، تخریب و سوء نیت داشتند^۲ .

پیامبر (صلی الله علیه وآله) در سال نهم هجری، به مسلمانان دستور دادند که خود را برای جنگ با رومیان آماده کنند، علت صدور این فرمان از طرف پیامبر این بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) خبر یافتند که «هرقل» به همراه تنی چند از قبائل آماده ی جنگ با مسلمانان شده است .

علاوه بر عاملی که ذکر شد عامل مهم دیگری که زمینه ساز لشکرکشی سپاه اسلام در آن زمان خاص می شد ، این بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) بعد از غزوه ی موته همیشه درصدد جبران شکست مسلمانان در آن غزوه بود و یکی از عوامل حرکت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در سال نهم در همین راستا بود^۳ .

۱- مرکز بررسی تحقیقات سپاه پاسداران ، جنگ های پیامبر(ص)، چاپ اول، قم، واحد آموزش عقیدتی سیاسی سپاه پاسداران، ۱۳۶۳، ص ۲۰ .

۲- جعفر، سبحانی، فروغ ابدیت، ج ۲، چاپ پانزدهم، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۷، ص ۳۹۱.

۳- احمد رضا مسائلی، تاریخ نبی اکرم محمد ابن عبدالله (ص)، چاپ اول، اصفهان، کانون پژوهش، ۱۳۷۸، ص ۱۹۹.

